

Werknemers uit Oost-Europa: recente ontwikkelingen

André Corpeleijn

De laatste jaren is het aantal Oost-Europese werknemers uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie in Nederland sterk toegenomen. Vooral in 2007 was de groei zeer sterk. Op 1 mei van dat jaar werd het vrij werknemersverkeer voor werknemers uit de in 2004 toegetreden landen van kracht. Tot en met de zomer van 2008 heeft deze groei zich doorgezet, zij het minder uitbundig dan in 2007. In september 2008 werkten ruim honderdduizend Oost-Europeanen uit de nieuwe lidstaten in Nederland. Veruit het merendeel hiervan waren Polen.

1. Inleiding

De laatste jaren zijn steeds meer werknemers uit de Oost-Europese lidstaten van de Europese Unie in Nederland komen werken. Er zijn inmiddels uitgebreide onderzoeksrapporten over deze Oost-Europeanen verschenen. Dit artikel beperkt zich tot de werknemers die in Nederland werken en enkele recente ontwikkelingen.

Bij deze werknemers houdt werken in Nederland lang niet altijd in dat men ook in Nederland woont. Veel van deze werknemers werken hier slechts korte tijd en staan daarom niet ingeschreven in de GBA. Ze komen daarom dus niet voor in de bevolkingsstatistieken.

De informatie waarvan voor dit artikel gebruik is gemaakt, is gebaseerd op de aangifte loonheffingen, dus afkomstig van de werkgevers (zie Technische toelichting). De EU10-werknemers worden gedefinieerd op basis van de nationaliteit die is opgegeven bij de aangifte loonheffingen. De werkgever geeft één nationaliteit op, ook als de werknemer meerdere nationaliteiten heeft. Wanneer een werknemer zowel de Nederlandse als een buitenlandse nationaliteit heeft, geeft de werkgever de Nederlandse nationaliteit op.

Minder duidelijk is welke nationaliteit de werkgever moet opgeven als de werknemer niet de Nederlandse nationaliteit heeft, maar wel twee andere EU-nationaliteiten. Concreet gaat het hier vooral om de zogenaamde 'Duitse Polen' die in Nederland werken. In veel gevallen wordt voor deze werknemers de Duitse nationaliteit opgegeven. Er waren medio 2008 volgens de loonaangifte ongeveer 8 duizend werknemers in Nederland werkzaam met een woonadres in Polen en de Duitse nationaliteit. Voor deze werknemers is dus blijkbaar niet de Poolse nationaliteit opgegeven.

De cijfers in dit artikel zijn voorlopig.

2. Enkele achtergronden

Hoeveel Oost-Europese werknemers in Nederland werken, wordt voor een deel bepaald door de vraag van de bedrijven in Nederland en door het aanbod van werknemers uit

De tien Oost-Europese lidstaten van de EU (EU10)

De Oost-Europese landen die inmiddels lid zijn van de Europese Unie zijn:

- Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, en de drie Baltische staten: Estland, Letland, en Litouwen (toegetreden op 1 mei 2004)
- Roemenië en Bulgarije (toegetreden op 1 januari 2007)

Oost-Europa. Daarnaast is de tewerkstellingsvergunning van belang. De regel is dat EU-onderdanen vrij in andere lidstaten kunnen werken, dus zonder tewerkstellingsvergunning. Bij de toetreding van de nieuwe lidstaten werd een overgangsregeling van kracht, waarbij de tewerkstellingsvergunning voorlopig nog vereist werd. Per 1 mei 2007 werd het vrij werknemersverkeer voor werknemers uit de in 2004 toegetreden landen van kracht. Op het moment hebben alleen Roemenen en Bulgaren nog een tewerkstellingsvergunning nodig om hier als werknemer te kunnen werken.

Aan de openstelling van de arbeidsmarkt in 2007 voor werknemers uit acht nieuwe lidstaten ging een aanmerkelijke versoepeling van het toelatingsbeleid vooraf. Tientallen sectoren werden in 2006 verder opengesteld voor werknemers uit deze landen. De tewerkstellingsvergunning bleef nog wel vereist, maar deze werd sneller en gemakkelijker verleend, namelijk zonder arbeidsmarkttoets. In 2005 verstrekke de CWI 32 duizend tewerkstellingsvergunningen voor werknemers uit de nieuwe lidstaten, in 2006 was dat 61 duizend (zie Risbo, 2008). De meeste van deze vergunningen golden voor korter dan een half jaar.

Voor de openstelling van de arbeidsmarkt in 2007 was er dus al een toename van het aantal Oost-Europese werknemers in Nederland. Dit kwam echter niet alleen doordat er op ruimere schaal tewerkstellingsvergunningen werden verstrekt, ook kwamen er in toenemende mate Polen met een Duits paspoort naar Nederland, veelal via uitzendbureaus die in Polen werknemers rekruteerden. Deze werknemers hadden geen tewerkstellingsvergunning nodig om in Nederland te werken.

Voor werknemers uit Roemenië en Bulgarije is er in feite niet veel veranderd wat betreft de toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt. Zij mogen zich sinds de toetreding van deze landen tot de EU (1 januari 2007) vrij in Nederland vestigen, maar om hier als werknemer te werken blijft een tewerkstellingsvergunning vereist. Het aantal tewerkstellingsvergunningen is de laatste jaren wel toegenomen, maar het gaat niet om grote aantallen. In 2007 werden ongeveer 3 650 tewerkstellingsvergunningen voor Roemenen en Bulgaren verleend. Voor een deel gaat het hier om seizoensarbeid (Risbo, 2008).

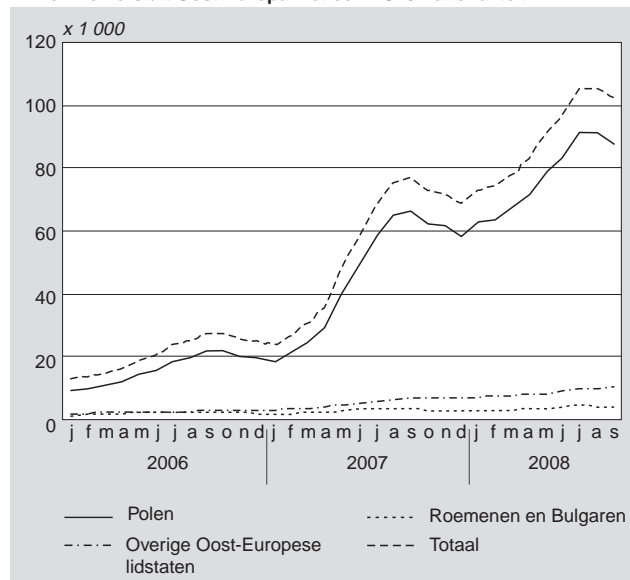
3. Ontwikkelingen in 2006-2008

3.1 Zeer forse toename in 2007

Het aantal in Nederland werkende werknemers met een EU10-nationaliteit is de laatste jaren sterk toegenomen. In 2006 was er al een duidelijke toename, maar deze werd in 2007 ver overtroffen. In het begin van 2008 bedroeg het aantal van deze werknemers ongeveer 70 duizend, in september 2008 waren dat er 102 duizend. De toename van september 2007 tot september 2008 bedroeg 25 duizend. In de twaalf maanden daarvoor (van september 2006 tot september 2007) was deze stijging veel groter, namelijk 50 duizend.

Vooraf in het voorjaar en de zomermaanden van 2007 was de groei sterk. Dit hangt ongetwijfeld samen met de openstelling van de arbeidsmarkt per 1 mei 2007. Het seizoen speelt eveneens een rol. In het voorjaar en de zomer is er meer groei dan later in het jaar. In de zomermaanden is er een piek, en in de winter een dal. Het seizoenspatroon in de jaren 1999-2005 is beschreven in SEO(2008).

1. Werknemers uit Oost-Europa met een EU10-nationaliteit

3.2 Voornamelijk Polen

Vooraf het aantal werknemers met de Poolse nationaliteit is toegenomen. Tussen september 2006 en september 2008, dus in twee jaar, was er een toename met 66 duizend, ofwel een verviervoudiging. De toename bij de Roemenen en Bulgaren in deze twee jaar bedraagt nog geen 2 duizend, en bij de 'overige nationaliteiten' (onder meer Hongaren, Slowaken en Tsjechen) ongeveer 7 duizend. Dit zijn dus veel lagere aantallen dan bij de Polen.

De geringe toename bij de Roemenen en Bulgaren, zowel absoluut als relatief, wijst er op dat de tewerkstellingsvergunning hier van belang is. De openstelling van de arbeidsmarkt gold immers niet voor Roemenen en Bulgaren.

Het effect van de openstelling blijkt ook uit de ontwikkeling van het aantal werknemers met een woonadres in Polen

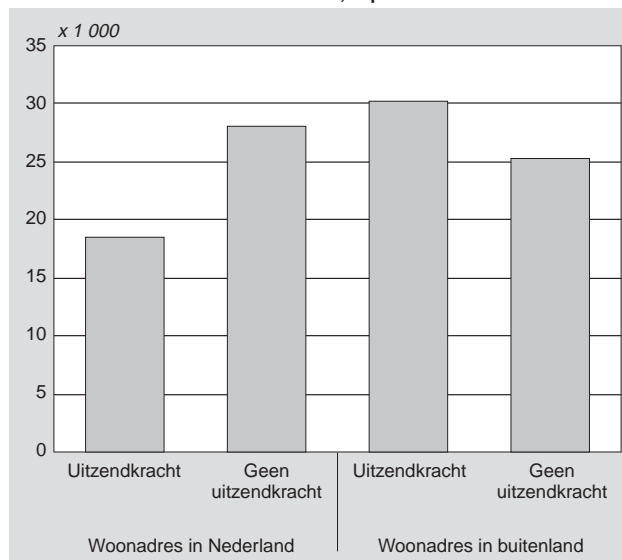
en de Duitse nationaliteit volgens de loonaangifte (hier niet in een figuur weergegeven). Dit aantal bedroeg in het derde kwartaal van 2008 7 duizend. Dit is iets minder dan twee jaar eerder (9 duizend). Hier heeft zich dus geen toename voorgedaan. Voor deze werknemers is er in 2007 formeel niets veranderd: zij behielden de vrije toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt die zij al hadden. Telt men deze Duitse Polen op bij de eerder genoemde werknemers met een nationaliteit van de EU10, dan komt men dus op ongeveer 110 duizend werknemers uit Oost-Europa die september 2008 in Nederland werkten.

4. Achtergrondkenmerken van Oost-Europese werknemers

4.1 Merendeel heeft woonadres in buitenland

De toename van het aantal werknemers met een EU10-nationaliteit betreft zowel werknemers die in Nederland wonen, als werknemers met een woonadres in het buitenland. Bijna de helft (46 procent) van de werknemers met een EU10-nationaliteit die in september 2008 in Nederland werkten, had toen een woonadres in Nederland. Iets meer dan de helft had een woonadres in het buitenland. In bijna 90 procent van de gevallen was dat een woonadres in Polen. In de andere gevallen ging het meestal om een adres in een ander Oost-Europees land of in Duitsland.

2. Dienstverband van werknemers uit Oost-Europa met een EU10-nationaliteit naar woonadres, september 2008

4.2 Bijna de helft werkt als uitzendkracht

Uitzendbureaus spelen een belangrijke rol bij de tewerkstelling van Oost-Europeanen in Nederland. Al jaren voor de uitbreiding van de EU werven Nederlandse uitzendbureaus werknemers in Polen. Het aandeel van de uitzendbureaus in de tewerkstelling van Oost-Europese werknemers is de laatste jaren groter geworden. Bijna de helft

(48 procent) van de werknemers met een EU10-nationaliteit die in september 2008 in Nederland werkten, deed dit als uitzendkracht.

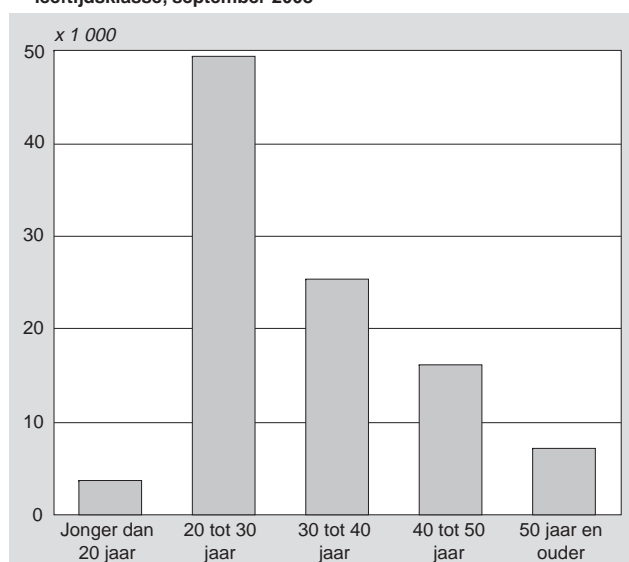
In september 2008 werkte van de werknemers met een EU10-nationaliteit en een buitenlands woonadres 54 procent als uitzendkracht, en van degenen die in Nederland woonden 40 procent. Ook onder de Oost-Europese werknemers die officieel in Nederland wonen, komt tegenwoordig dus veel uitzendwerk voor.

4.3 Twintigers en dertigers

De meeste Oost-Europese werknemers die in Nederland werken zijn twintigers (49 procent) of dertigers (25 procent). De gemiddelde leeftijd bedroeg 32 jaar in september 2008. Dit gemiddelde geldt zowel voor de werknemers die in Nederland wonen als voor de werknemers met een woonadres in het buitenland.

Onder de Oost-Europese werknemers zijn de mannen met 64 procent ruimschoots in de meerderheid. De mannen zijn gemiddeld een jaar ouder dan de vrouwen.

3. Werknemers uit Oost-Europa met een EU10-nationaliteit naar leeftijdsklasse, september 2008

Technische toelichting

Dit artikel heeft betrekking op werknemers in dienst van bedrijven en instellingen die in Nederland loonbelasting- en premieplichtig zijn. De cijfers zijn gebaseerd op de loonaangiften die werkgevers bij de Belastingdienst indienen.

Werkgevers verstrekken gegevens aan de Belastingdienst over het uitbetaalde loon per werknemer, met vermelding van onder meer het adres en de nationaliteit van de werknemer. Als een werknemer zowel de Nederlandse als een buitenlandse nationaliteit heeft, geeft de werkgever de Nederlandse nationaliteit op. Wanneer een werknemer twee buitenlandse nationaliteiten heeft, geeft de werkgever bij voorkeur de EU-nationaliteit op. Cijfers op basis van nationaliteit verschillen van cijfers op basis van geboorteland.

De aangiften hebben betrekking op een maand of een periode van vier weken. Om maandcijfers samen te stellen is aan elke maand het vierwekentijdvak toegevoegd dat geheel of voor het grootste deel in die maand ligt. Een jaar telt dertien tijdvakken van vier weken. Het middelste (zevende) tijdvak is niet aan een maand toegerekend, maar buiten beschouwing gelaten. Dus bijvoorbeeld het cijfer voor april 2007 betreft de maandaangifte april 2007 plus de vierwekenaanangifte 26 maart–22 april 2007.

De cijfers in dit artikel zijn voorlopig en betreffen werknemers die niet de Nederlandse nationaliteit hebben, maar wel een EU10-nationaliteit, in Nederland werken, en in het aangiftetijdvak loon hebben ontvangen.

Niet iedere werknemer met loon in een aangiftetijdvak heeft dit hele tijdvak gewerkt. De aantallen werknemers op een peildatum zullen dus lager zijn dan de hier vermelde aantallen.

De leeftijd van de werknemer is hier bepaald als het verschil tussen 2008 en het geboortjaar, dus de leeftijd per 31 december 2008 (in voltooide jaren).

Literatuur

Corpeleijn, A. (2008). 'Oude en nieuwe migranten uit Oost-Europa'. In: Oudhof, K., R. van der Vliet, en B. Hermans (red.) (2008), *Jaarrapport integratie 2008* (223–241). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Regioplan (2008, 4 juni). *De Europese grenzen verlegd. Evaluatie flankerend beleid vrij verkeer van werknemers MOE-landen*. Amsterdam 4 juni 2008.

Risbo (2008, april). *Oost-Europeanen in Nederland. Een verkenning van de maatschappelijke positie van migranten uit Oost-Europa en uit voormalig Joegoslavië*. Rotterdam: Risbo Contractresearch BV / Erasmus Universiteit.

SEO (2008). *De economische impact van arbeidsmigratie uit de MOE-landen, Bulgarije en Roemenië*. SEO-rapport nr. 2008-70. Amsterdam, december 2008.